

DOMSTOLENS DOM (fjärde avdelningen)

den 11 mars 2010*

I mål C-1/09,

angående en begäran om förhandsavgörande enligt artikel 234 EG, framställd av Conseil d'État (Frankrike) genom beslut av den 19 december 2008, som inkom till domstolen den 2 januari 2009, i målet

Centre d'exportation du livre français (CELFB),

Ministre de la Culture et de la Communication

mot

Société internationale de diffusion et d'édition (SIDE),

meddelar

* Rättegångsspråk: franska.

DOMSTOLEN (fjärde avdelningen)

sammansatt av avdelningsordföranden J.-C. Bonichot samt domarna C. Toader, K. Schiemann, P. Kūris och L. Bay Larsen (referent),

generaladvokat: P. Cruz Villalón,
justitiesekreterare: handläggaren R. Şereş,

efter det skriftliga förfarandet och förhandlingen den 13 januari 2010,

med beaktande av de yttranden som avgetts av:

- Centre d'exportation du livre français (CELF), genom O. Schmitt och A. Tabouis, avocats
- Société internationale de diffusion et d'édition (SIDE), genom N. Coutrelis, avocat
- Frankrikes regering, genom E. Belliard, G. de Bergues och B. Beaupère-Manokha, samtliga i egenskap av ombud,
- Tjeckiens regering, genom M. Smolek, i egenskap av ombud,

- Nederländernas regering, genom C.M. Wissels och Y. de Vries, båda i egenskap av ombud,

- Europeiska kommissionen, genom J.-P. Keppenne och B. Stromsky, båda i egenskap av ombud,

- Eftas övervakningsmyndighet, genom X. Lewis, B. Alterskjær och L. Armati, samtliga i egenskap av ombud,

med hänsyn till beslutet, efter att ha hört generaladvokaten, att avgöra målet utan förslag till avgörande,

följande

Dom

- 1 Begäran om förhandsavgörande avser tolkningen av artikel 88.3 EG.

- 2 Begäran har framställts i ett mål mellan å ena sidan Centre d'exportation du livre français (nedan kallat CELF) och ministre de la Culture et de la Communication (kultur- och kommunikationsministern) och å andra sidan Société internationale de diffusion et d'édition (nedan kallat SIDE) angående stöd som franska staten har betalat ut till CELF.

Målet vid den nationella domstolen och tolkningsfrågorna

Bakgrund till tvisten och förfarandena vid Europeiska gemenskapernas förstainstansrätt

- 3 CELE, som är ett kooperativt aktiebolag, bedrev fram till år 2009 verksamhet som exportombud.

- 4 Bolagets verksamhetsföremål var att direkt hantera beställningar av böcker, broschyrer och andra kommunikationsmedier till utlandet och till franska utomeuropeiska departement och territorier och att, mer allmänt, utföra alla transaktioner som särskilt avser att utveckla främjandet av fransk kultur i hela världen med hjälp av ovan nämnda medier.

- 5 Från år 1980 till år 2002 erhöll CELF driftsbidrag som hade beviljats av franska staten som kompensation för de merkostnader som uppstår då mindre beställningar från utländska bokhandlare expedieras.

- 6 SIDE, som är en konkurrent till CELF, ingav ett klagomål till Europeiska gemenskapernas kommission under år 1992. Till följd av klagomålet förklarade kommissionen, genom beslut NN 127/92 av den 18 maj 1993, som kungjordes genom ett meddelande i *Europeiska gemenskapernas officiella tidning* den 25 juni 1993 (EGT C 174, s. 6), att det aktuella stödet var förenligt med den gemensamma marknaden. SIDE framställde inte några invändningar mot detta.

- 7 I dom av den 18 september 1995 i mål T-49/93, SIDE mot kommissionen (REG 1995, s. II-2501), ogiltigförklarade förstainstansrätten detta beslut i den mån det avsåg det bidrag som uteslutande hade beviljats CELF för att kompensera för den merkostnad som uppstår då mindre beställningar av böcker på franska som lämnats av utländska bokhandlare expedieras. Förstainstansrätten fann att kommissionen borde ha inlett det kontradiktoriska förfarande som föreskrivs i artikel 93.2 i EG-fördraget (nu artikel 88.2 EG).

- 8 Genom beslut 1999/133/EG av den 10 juni 1998 om statligt stöd till förmån för Co-opérative d'exportation du livre français (CELF) (EGT L 44, s. 37) slog kommissionen fast att stödet var rättsstridigt, men förklarade än en gång stödet förenligt med den gemensamma marknaden.

- 9 I dom av den 28 februari 2002 i mål T-155/98, SIDE mot kommissionen (REG 2002, s. II-1179), ogiltigförklarade förstainstansrätten detta beslut i den mån som det däri slogs fast att det aktuella stödet var förenligt med den gemensamma marknaden, eftersom kommissionen hade gjort en uppenbart oriktig bedömning med avseende på definitionen av den relevanta marknaden.

- 10 Genom beslut 2005/262/EG av den 20 april 2004 om det stöd som Frankrike hade utbetalat till förmån för Coopérative d'exportation du livre français (CELF) (EUT L 85, s. 27), förklarade kommissionen för tredje gången stödet förenligt med den gemensamma marknaden.

- 11 Förstainstansrätten ogiltigförklarade detta positiva beslut i dom av den 15 april 2008 i mål T-348/04, SIDE mot kommissionen (REG 2008, s. II-625). Som skäl angav förstainstansrätten att kommissionen för det första hade gjort sig skyldig till felaktig rättstillämpning genom att tillämpa artikel 87.3 d EG på perioden före den 1 november 1993 i stället för att tillämpa de materiella regler som gällde under den aktuella perioden. För det andra hade kommissionen gjort en uppenbart oriktig bedömning när den undersökte huruvida det omtvistade stödet var förenligt med den gemensamma marknaden.

- 12 Den 8 april 2009 fattade kommissionen ett beslut om att utvidga det formella granskningsförfarande som inleddes under år 1996. Kommissionen uttryckte härigenom sin tvekan i frågan huruvida det aktuella stödet var förenligt med den gemensamma marknaden mot bakgrund av förstainstansrättens dom av den 15 april 2008 i det ovannämnda målet SIDE mot kommissionen och gav Republiken Frankrike, stöd-mottagarna och andra berörda parter möjlighet att yttra sig på nytt, före antagandet av ett slutgiltigt beslut.
- 13 Genom beslut av den 25 april 2009 inledde Tribunal de commerce de Paris, med beaktande av CELF:s ekonomiska situation, ett skyddsförfarande, vilket innefattade en granskningsperiod om sex månader.
- 14 Genom beslut av den 9 september 2009 konstaterade Tribunal de commerce de Paris att det inte gick att lösa situationen på avtalsmässig väg och att företaget hade en skuld, vilket uteslöt möjligheten att upprätta en plan för fortsatt verksamhet, och den meddelade därmed att CELF skulle tvångslikvideras och utsåg en likvidator.
- 15 I enlighet med de uppgifter som lämnades till domstolen under det muntliga förfarandet upphörde CELF med sin verksamhet till följd av det sistnämnda avgörandet.

Förfarandet vid den hänskjutande domstolen och tolkningsfrågorna

- 16 CELF och ministre de la Culture et de la Communication överklagade den dom som Cour administrative d'appel de Paris meddelade den 5 oktober 2004. Genom denna dom ålades franska staten, på SIDE:s begäran, att inom tre månader räknat från dagen för delgivningen av domen återkräva det stöd som hade utbetalats till CELF för

expediering av mindre beställningar av böcker som lämnats av utländska bokhandlare, vid vite till ett belopp av 1 000 euro per dag efter fristens utgång.

- 17 Inom ramen för dessa överklaganden hävdade klagandena bland annat att Cour administrative d'appel borde ha slagit fast att i förevarande fall utgjorde den omständigheten att kommissionen hade godtagit stödet som förenligt med den gemensamma marknaden hinder för skyldigheten att återbetala stödet. En sådan skyldighet uppkommer i princip när en medlemsstat åsidosätter artikel 88.3 EG genom att agera rättsstridigt i samband med verkställande av stödåtgärder.
- 18 Genom beslut av den 29 mars 2006 beslutade Conseil d'État att vilandeförklara målet och hänskjuta följande tolkningsfrågor till domstolen:
- ”1) Är det enligt artikel 88 [EG] tillåtet för en stat som utbetalat ett rättsstridigt stöd till ett företag, när domstolarna i denna stat slagit fast att stödet är rättsstridigt på grund av att det inte, innan det utbetalades, hade anmälts till ... kommission[en] i enlighet med villkoren i artikel 88.3 EG, att inte återkräva stödet från den näringsidkare som har tagit emot det, av den anledningen att kommissionen på begäran av en tredje part hade förklarat att stödet var förenligt med den gemensamma marknaden och således faktiskt utövade sin exklusiva behörighet avseende förenligheten med den gemensamma marknaden?
- 2) Om det föreligger en skyldighet till återbetalning, ska då de perioder under vilka det ifrågasvarande stödet av kommissionen har förklarats vara förenligt med den gemensamma marknaden, innan kommissionens beslut ogiltigförklarades av [förstainstansrätten], beaktas i beräkningen av de belopp som ska återbetalas?”

¹⁹ Som svar på dessa frågor fann domstolen följande i dom av den 12 februari 2008 i mål C-199/06, CELF och ministre de la Culture et de la Communication (REG 2008, s. I-469)(nedan kallad domen CELF I):

”1) Artikel 88.3 sista meningen EG ska tolkas så, att den nationella domstolen inte är skyldig att förordna om återkrav av ett stöd som genomförts med åsidosättande av denna bestämmelse, när ... kommission[en] har fattat ett slutgiltigt beslut där den slagit fast att nämnda stöd är förenligt med den gemensamma marknaden i den mening som avses i artikel 87 EG. Den nationella domstolen ska med tillämpning av gemenskapsrätten ålägga stödmottagaren att betala ränta för den period som stödet varit rättsstridigt. Den nationella domstolen kan inom ramen för sin nationella rätt dessutom i förekommande fall förordna om återkrav av det rättsstridiga stödet, utan att detta inverkar på medlemsstatens rätt att vid en senare tidpunkt ånyo verkställa stödet. Nämnda domstol kan också nödgas bifalla en talan om ersättning för skada som orsakats av att stödet är rättsstridigt.

2) Den skyldighet som följer av artikel 88.3 sista meningen EG, att åtgärda verkningarna av att ett stöd är rättsstridigt, sträcker sig, när det gäller beräkningen av de belopp som stödmottagaren ska erlägga, och förutsatt att det inte föreligger några exceptionella omständigheter, till att – i en sådan förfarandesituation som den som är i fråga i målet vid den nationella domstolen – även omfatta den period som förflutit mellan ett beslut av ... kommission[en], i vilket den slår fast att detta stöd är förenligt med den gemensamma marknaden, och gemenskapsdomstolens ogiltigförklaring av detta beslut.”

²⁰ Mot bakgrund av dessa svar ålade Conseil d’État, genom dom av den 19 december 2008, ministre de la Culture et de la Communication att återkräva ränta från CELF på det rättsstridiga stöd som hade utbetalats mellan

— år 1980, vilket är det år då stödet började betalas ut, och tidpunkten för begäran om förhandsavgörande, och

— tidpunkten för begäran om förhandsavgörande och den tidpunkt då stödet antingen slutgiltigt förklarats förenligt med den gemensamma marknaden eller då stödet slutgiltigt återbetalas.

21 Conseil d'État ansåg att målets avgörande, med avseende på frågan om återbetalning av kapitalbeloppet, beror på tolkningen av gemenskapsrätten, eftersom det i förstainstansrättens dom av den 15 april 2008 i det ovannämnda målet SIDE mot kommissionen, som meddelades efter domen CELF I, skett en ny ogiltigförklaring.

22 Conseil d'État beslutade därför att vilandeförklara målet och hänskjuta följande tolkningsfrågor till domstolen:

- ”1) Kan den nationella domstolen vilandeförklara målet med avseende på frågan om skyldigheten att återbetala ett statligt stöd till dess att ... kommission[en] har uttalat sig genom ett slutgiltigt beslut om stödets förenlighet med bestämmelserna om den gemensamma marknaden, när ett första beslut som fattats av kommissionen, vari detta stöd förklaras vara förenligt, har ogiltigförklarats av gemenskapsdomstolen?

- 2) Kan en sådan situation, när kommissionen vid tre tillfällen hade förklarat att det ifrågasatt stödet var förenligt med den gemensamma marknaden, innan dessa beslut ogiltigförklarades av [förstainstansrätten], utgöra en exceptionell omständighet som kan medföra att den nationella domstolen begränsar skyldigheten att återkräva stödet?”

Prövning av tolkningsfrågorna

Den första frågan

- 23 Den hänskjutande domstolen har ställt sin första fråga för att få klarhet i huruvida en nationell domstol vid vilken en talan om återbetalning av rättsstridigt statligt stöd har väckts enligt artikel 88.3 EG kan vilandeförklara målet till dess att kommissionen har uttalat sig om stödets förenlighet med den gemensamma marknaden, efter det att ett tidigare fattat positivt beslut ogiltigförklarats.
- 24 I punkterna 61 och 63 i domen CELF I fann domstolen att
- enligt artikel 231 första stycket EG ska gemenskapsdomstolen förklara den berörda rättsakten ogiltig om talan om ogiltigförklaring är välgrundad, så att beslutet om ogiltigförklaring medför att den angripna rättsakten retroaktivt upphör att gälla gentemot de enskilda,
  - från det datum då gemenskapsdomstolen ogiltigförklarar ett positivt beslut anses det aktuella stödet inte ha förklarats vara förenligt genom det ogiltigförklarade beslutet.
- 25 Härav följer att en sådan situation som den som är aktuell vid den nationella domstolen liknar en situation där en talan väckts vid en nationell domstol enligt artikel 88.3 EG, fastän kommissionen ännu inte har fattat något beslut om huruvida det stöd som är föremål för granskning är förenligt med den gemensamma marknaden.

- 26 Enligt artikel 88.3 EG ska de nationella domstolarna, fram till dess att kommissionen fattat ett slutgiltigt beslut, säkerställa enskildas rättigheter om statliga myndigheter åsidosätter förbudet i denna bestämmelse (domen CELF I, punkt 38).
- 27 Domstolen slog härvidlag i dom av den 11 juli 1996 i mål C-39/94, SFEI m.fl. (REG 1996, s. I-3547, punkterna 44 och 50–53) fast att
- den omständigheten att kommissionen påbörjar en granskning innebär inte att nationella domstolar befrias från sin skyldighet att skydda enskildas rättigheter, om skyldigheten att lämna underrättelse i förhand åsidosätts,
  - när det är sannolikt att en viss tid kommer att förflyta innan den nationella domstolen slutgiltigt avgör målet, till exempel för att den begär upplysningar av kommissionen avseende tolkningen av begreppet statligt stöd som den kan behöva uttala sig om eller när den nationella domstolen ställer en tolkningsfråga till domstolen, ankommer det på den nationella domstolen att bedöma om det är nödvändigt att besluta om interimistiska åtgärder, såsom att det ifrågavarande stödet ska upphävas, i syfte att skydda parternas intressen.
- 28 Domstolen erinrade även om den nationella domstolens skyldighet att låta ansökningar om skyddsåtgärder genomgå samma prövning.
- 29 Artikel 88.3 sista meningen EG syftar till att säkerställa att ett oförenligt stöd aldrig kommer att verkställas. Syftet är alltså att endast förenliga stöd ska verkställas. För att uppnå detta syfte skjuts genomförandet av ett stödprojekt upp till dess att

tveksamheten avseende dess förenlighet har klarats ut genom kommissionens slutgiltiga beslut (domen i målet CELF I, punkterna 47 och 48).

- 30 De nationella domstolarnas uppgift är således att slå fast vilka åtgärder som är lämpliga för att avhjälpa det rättsstridiga verkställandet av stödet, så att stödmottagaren inte förfogar fritt över stödet fram tills dess att kommissionen fattar ett beslut.
- 31 Ett beslut att vilandeförklara ett mål får de facto samma följd som ett beslut att avslå en ansökan om skyddsåtgärder. Beslutet att vilandeförklara ett mål leder nämligen till att det inte görs någon prövning i sak av ansökan innan kommissionen fattar ett beslut. Beslutet innebär att stödet erhålls även under den tid då det är förbjudet att verkställa stödet, vilket står i strid med själva syftet med artikel 88.3 EG och medför att bestämmelsen förlorar sin ändamålsenliga verkan.
- 32 Den nationella domstolen kan således inte vilandeförklara ett mål utan att artikel 88.3 EG förlorar sin ändamålsenliga verkan, i strid med principen om att nationella tillämpliga förfaranden ska vara effektiva.
- 33 Den omständigheten att gemenskapsdomstolen ogiltigförklarar ett första positivt beslut som fattats av kommissionen motiverar inte en annan lösning där det beaktas att kommissionen i ett sådant fall därefter på nytt kan förklara stödet förenligt med den gemensamma marknaden.
- 34 Syftet med artikel 88.3 EG går nämligen tydligt i linje med att det positiva beslutets innehåll inte kan bestämmas förrän kommissionen fattat ett nytt beslut.

- 35 Den omständigheten att kommissionen ska fatta ett beslut utan att invänta ansökan om skyddsåtgärder ålägger inte den domstol vid vilken talan väckts att faktiskt vidta sådana åtgärder.
- 36 Det föreligger endast en skyldighet att vidta skyddsåtgärder om villkoren för att vidta sådana åtgärder är uppfyllda, det vill säga om det inte råder något tvivel om kvalificeringen som statligt stöd, om stödet är på väg att verkställas eller har verkställts och om det inte konstaterats att det föreligger exceptionella omständigheter som medför att det är olämpligt att återkräva stödet. Om dessa villkor inte är uppfyllda ska den nationella domstolen avslå ansökan.
- 37 När den nationella domstolen prövar ansökan kan den antingen förordna att stödet ska återbetalas med ränta eller, till exempel, såsom kommissionen föreslår i punkt 62 i sitt tillkännagivande 2009/C 85/01 om nationella domstolars tillämpning av reglerna om statligt stöd (EUT C 85, 2009, s. 1), att medlen ska placeras på ett spärrat konto så att stödmottagaren inte förfogar över dem, utan att det påverkar räntebetalningen för perioden mellan det planerade verkställandet av stödet och utbetalningen av stödet från det spärrade kontot.
- 38 Det verkställandeförbud som föreskrivs i artikel 88.3 EG iakttas inte på detta stadium endast genom en förpliktelse att betala ränta på det belopp som finns kvar på företagskonto. Det är nämligen på intet sätt givet att ett företag som på rättsstridigt sätt erhållit statligt stöd åtminstone kan låna ett motsvarande belopp hos ett kreditinstitut till normala marknadsvillkor, och således förfoga över beloppet innan kommissionen fattar ett beslut.
- 39 Den nationella domstolens främsta skyldighet är slutligen att fatta ett positivt eller negativt beslut.

- 40 Den första frågan ska således besvaras på följande sätt. En nationell domstol vid vilken en talan om återbetalning av rättsstridigt statligt stöd har väckts enligt artikel 88.3 EG kan inte vilandeförklara målet till dess att kommissionen har uttalat sig om stödets förenlighet med den gemensamma marknaden, efter det att ett tidigare fattat positivt beslut ogiltigförklarats.

Den andra frågan

- 41 Den hänskjutande domstolen har ställt sin andra fråga för att få klarhet i huruvida den omständigheten att kommissionen fattat tre på varandra följande beslut, vari den förklarat ett stöd förenligt med den gemensamma marknaden – beslut som därefter ogiltigförklarats av gemenskapsdomstolen – i sig kan utgöra en exceptionell omständighet som kan medföra en begränsning av skyldigheten att återbetala stödet, när stödet har verkställts i strid med artikel 88.3 EG.
- 42 I domen i målet CELF I gav domstolen möjligheten att beakta exceptionella omständigheter vid undersökningen av den omfattande skyldigheten att komma till rätta med att ett stöd är rättsstridigt, även då denna skyldighet endast gäller betalning av ränta.
- 43 I punkt 65 i domen uttalade domstolen att det finns en möjlighet för mottagaren av det i strid med lag verkställda stödet att åberopa exceptionella omständigheter, vilka har kunnat utgöra en giltig grund för mottagarens berättigade förväntningar om att stödet var rättsenligt, något som följaktligen även gäller mottagarens möjlighet att motsätta sig återbetalning av stödet.
- 44 Domstolen dömde på detta sätt, eftersom det i det nationella målet var fråga om en situation där kommissionen redan hade fattat tre positiva beslut, varav två av dessa hade ogiltigförklarats.

- 45 Domstolen slog emellertid omedelbart fast att i princip kan inte ett av kommissionen fattat positivt beslut väcka berättigade förväntningar hos stödmottagaren om detta beslut har bestritts inom fristen för talan vid domstol och därefter ogiltigförklarats av gemenskapsdomstolen, och inte heller så länge som fristen för att väcka talan inte har löpt ut eller, för det fall talan väckts, så länge gemenskapsdomstolen inte har meddelat något definitivt avgörande (domen CELF I, punkterna 66–68).
- 46 Domstolen slog slutligen fast att svaret på den fråga som ställts gavs med hänsyn till att det var fråga om en sådan förfarandesituation som den som är aktuell i det nationella målet (domen CELF I, punkt 69).
- 47 Denna motivering ger således vid handen att tre positiva beslut som därefter blev föremål för talan om ogiltigförklaring som väckts inom fristerna, varav de två första bifölls och den tredje fortfarande var anhängig, inte utgjorde en exceptionell omständighet.
- 48 Det framgår av formuleringen av den andra frågan i förevarande mål att den hänskjutande domstolen tvärtom betraktar det som att tre på varandra följande positiva beslut kan utgöra en exceptionell omständighet.
- 49 Vid det datum då domen CELF I meddelades hade emellertid kommissionen redan fattat de tre positiva besluten.
- 50 Det inträffade endast en ny händelse innan den andra domen avseende återförvisning av målet meddelades, nämligen den händelsen att det tredje positiva beslutet ogiltigförklarades genom förstainstansrättens dom av den 15 april 2008 i det ovannämnda målet SIDE mot kommissionen.

- 51 En sådan händelse väcker inte i sig berättigade förväntningar och utgör inte heller en exceptionell omständighet. Den omständigheten att det är ovanligt med tre på varandra följande ogiltigförklaringar visar, a priori, på målets komplexitet och ger långt ifrån upphov till berättigade förväntningar, utan ger snarare stödmottagaren större anledning att tvivla på det omtvistade stödets förenlighet med den gemensamma marknaden.
- 52 Det är visserligen mycket ovanligt att tre på varandra följande anhängiggjorda mål leder till tre ogiltigförklaringar. Sådana omständigheter ingår likväl i ett rättssystemets normala funktion, som ger de rättssubjekt som anser att de kommer att lida av följderna av att ett stöd är rättsstridigt möjligheten att väcka talan om ogiltigförklaring av de på varandra följande besluten som rättssubjekten anser har gett upphov till situationen.
- 53 Enligt rättssäkerhetsprincipen kan, i en situation som den som är aktuell vid den nationella domstolen, förekomsten av en exceptionell omständighet inte heller beaktas. Domstolen har nämligen redan slagit fast att så länge som kommissionen inte har fattat något beslut om godkännande och så länge fristen för att väcka talan mot ett sådant beslut inte har löpt ut, kan stödmottagaren inte vara säker på att stödet är rättsenligt och varken åberopa principen om skydd för berättigade förväntningar eller rättssäkerhetsprincipen (se dom av den 29 april 2004 i mål C-91/01, Italien mot kommissionen, REG 2004, s. I-4355, punkterna 66 och 67).
- 54 Enligt proportionalitetsprincipen kan, i en situation som den som är aktuell vid den nationella domstolen, förekomsten av en exceptionell omständighet slutligen inte heller beaktas. Upphävande av ett rättsstridigt stöd genom återkrav är nämligen den logiska följden av fastställandet av dess olaglighet. Följaktligen kan återkrav av stödet, i syfte att återställa den tidigare situationen, i princip inte betraktas som en oproportionerlig åtgärd i förhållande till målen med EG-fördragets bestämmelser om statligt stöd (se, bland annat, dom av den 29 april 2004 i mål C-298/00 P, Italien mot kommissionen, REG 2004, s. I-4087, punkt 75 och där angiven rättspraxis).

55 Den andra frågan ska således besvaras på följande sätt. Den omständigheten att kommissionen fattat tre på varandra följande beslut, vari den förklarar ett stöd förenligt med den gemensamma marknaden – beslut som därefter ogiltigförklarats av gemenskapsdomstolen – kan inte i sig utgöra en exceptionell omständighet som kan medföra en begränsning av skyldigheten att återbetala stödet, när stödet har verkställts i strid med artikel 88.3 EG.

Rättegångskostnader

56 Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i målet vid den nationella domstolen utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den nationella domstolen att besluta om rättegångskostnaderna. De kostnader för att avge yttrande till domstolen som andra än nämnda parter har haft är inte ersättningsgilla.

Mot denna bakgrund beslutar domstolen (fjärde avdelningen) följande:

- 1) **En nationell domstol vid vilken en talan om återbetalning av rättsstridigt statligt stöd har väckts enligt artikel 88.3 EG kan inte vilandeförklara målet till dess att Europeiska gemenskapernas kommission har uttalat sig om stödets förenlighet med den gemensamma marknaden, efter det att ett tidigare fattat positivt beslut ogiltigförklarats.**
- 2) **Den omständigheten att Europeiska gemenskapernas kommission fattat tre på varandra följande beslut, vari den förklarar ett stöd förenligt med den gemensamma marknaden – beslut som därefter ogiltigförklarats av gemenskapsdomstolen – kan inte i sig utgöra en exceptionell omständighet som**

kan medföra en begränsning av skyldigheten att återbetala stödet, när stödet har verkställts i strid med artikel 88.3 EG.

Underskrifter